

LÄRORIK

#4 DECEMBER 2020

FÖR DIG
SOM JOBBAR
MED BARN OCH
UNGDOMAR
0-16 ÅR

Tema – Skolbibliotek

En självklar del på den pedagogiska kartan

BIBLIOTEKARIENS ROLL
– EN ALLT VIKTIGARE
KUGGE I ELEVERS
DIGITALA KOMPETENS

SIDA 6

**Världsrekord i
världsklassiga skolbibliotek**

*I år fick 14 skolbibliotek i
Linköping kvalitetsmärkningen*

SIDA 18

Linköping
Där idéer blir verklighet

God jul & gott nytt år!

önskar redaktionen på Lärorik

Ta vara
på ljuset!

Linköping
Där idéer blir verklighet

Skolbibliotek vs fokusbibliotek – en stor skillnad

I Linköpings skolor har det under lång tid satsats på våra skolbibliotek. Skolbibliotek som kallas fokusbibliotek med en utbildad bibliotekarie.

En bibliotekarie som inte bara finns bland böckerna i biblioteket utan är en självklar del av den pedagogiska verksamheten.

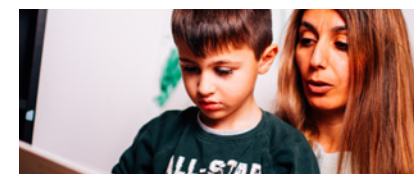
Linköping har genom åren fått många utmärkelser för bibliotek i världsklass vilket beror på att skolor med fokusbibliotek har kunnat arbeta mycket framgångsrikt med läsfrämjande arbete för att nå god läsutveckling och medie- och informationskompetens hos våra elever. Här är utbildade bibliotekarier en otrolig tillgång.

Det krävs samverkan, att bibliotekarien integreras i skolans övriga verksamhet. Här är rektor nyckelperson. Att möjliggöra att samverkan kan ske och att använda alla kompetenser samlad på skolan.

Alla skolor har tidigare inte haft möjlighet att ansöka om att få fokusbibliotek. Från 2021 kan alla skolor ansöka, de mindre skolorna kan ansöka tillsammans med någon annan skola. Vi vill att alla våra skolor får tillgång till utbildade bibliotekarier som en självklar del av undervisningen.

I förskolan finns inte samma krav på bibliotek men läsning för och tillsammans med barn är av avgörande betydelse för barnens framtida lärande och behöver stimuleras på olika sätt.

Christel Horsak
Avdelningschef, Förskola och grundskola,
Linköpings kommun

Skolbibliotekarien – en framgångsfaktor för lärande 4

Bibliotekariens roll – en allt viktigare kugge i elevers digitala kompetens 6

Högläsning ger barnen ett språkbud 9

**Pedagog i fokus
Så mycket mer än böcker** 12

Insikten – Satsning på fokusbibliotek skärper skolans informationskompetens 13

Starkt samarbete mellan bibliotek och skolläring 14

Litet bibliotek med stora ambitioner 16

Världsrekord i världsklassiga skolbibliotek 18

Reviderade kursplaner ska ge lärarna större professionell frihet 19

En annorlunda vår och höst – pandemin fortsätter 20

9 Högläsning ger barnen ett språkbud

Maria Trangius Griph, rektor på bland annat Konstruktörsgatans förskola.

16 Litet bibliotek med stora ambitioner

Satsning på läsutveckling och språkstöd, integrerat med medie och informationskunnighet för fokusbiblioteket på Elsa Brändströms skola.

LÄRORIK

LÄS LÄRORIK DIGITALT
linkoping.se/larorik

UTGIVARE Utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen, Linköpings kommun

ANSVARIG UTGIVARE Christel Horsak
christel.horsak@linkoping.se

REDAKTÖR Lennart Lundwall
lennart.lundwall@linkoping.se

REDAKTION Ylva Elofsson, Christina Haglund, Kathrin Hansson, Christel Horsak, Ingela Hultin Sabel, Klas Lind, Lennart Lundwall, Axel Svartling, Madeleine Zerne

SKRIBENTER Anika Agebjörn, Bulle Davidsson, Zandra Erikshed, Johan Sievers och Christel Valsinger

KONTAKT larorik@linkoping.se

FORM Linkin AB

OMSLAG Förskolebiblioteket på Konstruktörsgatan i Berga
Foto: Zandra Erikshed

TRYCK Ringqvist Tryckeri AB

ISSN 2001-1253

Skolbibliotekarien

– en framgångsfaktor för lärande

Skolbibliotek kan ha stor betydelse för elevers lärande, men det går inte med automatik för att man har ett rum med böcker. Forskningen visar på fem tydliga framgångsfaktorer, en av dem är att skolbibliotekarierna bör delta i undervisningen ute i klassrummen i nära samverkan med lärarna.

TEXT JOHAN SIEVERS
FOTO ELISABETH OHLSON WALLIN

– Man har pratat om att utveckla skolbiblioteken i 80 år men inte kommit särskilt långt i praktiken, säger Cecilia Gärdén, konsulent med inriktning mot bibliotekens verksamhetsutveckling och lärande i Västra Götalandsregionen.

– Skolbiblioteksutveckling är en fråga där många parter är inblandade; staten, politiken, kommunerna, skolledarna, lärarna, skolbibliotekarierna och eleverna. Dessutom hamnar den ofta i skärningspunkten mellan kultur- och utbildningspolitiken och kan i en del kommuner bli en förhandlingsfråga mellan olika förvaltningar.

Som en del av utvecklingen av en ny nationell biblioteksstrategi har Cecilia Gärdén gjort en kartläggning av vad svensk och internationell forskning visar om skolbibliotekens betydelse för elevers lärande. Kunskapsöversikten "Skolbibliotekets roll för elevers lärande" publicerades 2017 och är en viktig källa för den som vill utveckla skolbiblioteken med forskningen som grund.

– Forskningen visar att skolbiblioteken kan spela stor roll för elevers lärande men bara om man använder dem på ett medvetet och professionellt sätt. Man bör framför allt tänka på skolbibliotek som en funktion eller verksamhet snarare än som en plats. Man borde därför tala mer om skolbibliotekarierna i stället för skolbibliotek, säger hon.

”**Gemensam fortbildning för lärare och skolbibliotekarierna är en bra idé, då får man syn på varandras kompetenser**”

Cecilia Gärdéns kunskapsöversikt visar på **fem viktiga framgångsfaktorer**:

Det finns många fördelar med att ha **fackutbildade skolbibliotekarierna**. De som har studerat biblioteks- och informationsvetenskap arbetar i stor utsträckning med flera områden, läsfrämjande och språkutveckling samt informationskompetens och källkritik. Lärarbibliotekarierna utan fackutbildning arbetar ofta enbart med det förstnämnda visar forskningen.

– Då riskerar eleverna att tappa mycket av undervisningen kring information och tolkning av källor, och det är viktiga områden som betonas i läroplanen, säger Cecilia Gärdén.

Skolbibliotekarierna och lärarna bör arbeta tätt tillsammans både när det gäller planering och genomförande av undervisningen. Skolbibliotekarierna bör inte vara någon som kommer på tillfälligt besök i klassrummet för att prata en stund, utan en aktiv samarbetspart som arbetar sida vid

sida med lärarna i den pedagogiska verksamheten.

Skolbibliotekarierna behöver ha legitimitet på skolan och **stöd från skolledningen**. Det står tydligt i läroplanen att rektorn har ansvar för att skolbibliotekarierna och lärarna ska samverka. Men på många skolor är det här väldigt eftersatt och skolbibliotekarierna har en undanskymd roll utan stöd uppifrån.

– När Skolinspektionen granskade skolbiblioteken på 20 skolor fick 19 kritik som i stor utsträckning handlade om att rektorn inte såg till att skapa samverkan mellan skolbibliotekarierna och lärarna. Här finns mycket att göra.

Skolbiblioteken måste ha **tillräckliga resurser**.

– Ibland hör man om skolor som vill göra hela skolbiblioteket digitalt för att det skulle bli billigare. Men forskningen visar att välfungerande skolbibliotek har både digitala och fysiska resurser som böcker och tidskrifter för att kunna möta behoven och målen.

Skolbiblioteken bör ha **ändamålsenliga lokaler**. Elever har väldigt olika behov och för den som är trångbodd hemma kan det vara mycket värdefullt att kunna sitta i ett skolbibliotek och arbeta i lugn och ro.

– Då kan skolbibliotekarierna vara en trygg vuxen som finns tillgänglig men som inte bedömer och sätter betyg, säger Cecilia Gärdén.

Skolbibliotekens lokaler kan se väldigt olika ut. På vissa skolor är det bara en skrubbdörr medan andra har stora lokaler med plats för både grupparbeten och tyst läsning.

– Forskningen visar att lokalerna är viktiga men att skolbibliotekarierna inte bör fastna där. En skicklig skolbibliotekarie är framför allt ute i klassrummen

Full koll

Cecilia Gärdéns rapport "Skolbibliotekets roll för elevers lärande – En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015" finns på Skolverkets hemsida under fliken skolutveckling/forskning och utvärderingar.

Full koll

På Skolinspektionens hemsida finns ett forskningsbaserat test "Kolla ditt skolbibliotek" som kan vara en god hjälp om man vill utveckla sitt skolbibliotek.

och arbetar tillsammans med lärare och elever. I den bästa av världar har man en kollega som sköter utlån och annat praktiskt medan man själv är involverad i det pedagogiska arbetet.

Cecilia Gärdén understryker att det finns massor av forskning, handböcker, kurser och konferenser för dem som vill utveckla sina skolbibliotek. Det svåra är inte kunskapsbrist utan att omsätta kunskaperna i praktiken.

– Gemensam fortbildning för lärare och skolbibliotekarierna är en bra idé, då får man syn på varandras kompetenser och får lättare att samverka framöver. ●

Cecilia Gärdén

Konsulent med inriktning mot bibliotekens verksamhetsutveckling

Bibliotekariens roll

– en allt viktigare kugge i elevers digitala kompetens

För dagens elever är kopplingen till bibliotekarie inte bara via böcker utan lika stor del kring det digitala ordet.

Ellen Wahlqvist
Fokusbibliotekarie på
Vikingstad skola

En skolbibliotekarie som finns i klassrummen mer än i biblioteket. Och som har skolans trygghetsteam som en av sina viktigaste samarbetsarenor.

TEXT ANIKA AGEBJÖRN FOTO JOSEFIN LEVINSSON

– Det är en gammaldags bild att skolbibliotekarien huvudsakligen finns i biblioteket och sköter bokbestånd och utlåning.

Det konstaterar Jan Eklund, sedan augusti 2020 rektor på Vikingstad skola, en F-6-skola. Här är Ellen Wahlqvist fokusbibliotekarie sedan 2014 och har ett väl etablerat samarbete med skolledningen. Jan Eklund kom till ett dukat bord, säger han, det mesta är redan på plats och överträffar hans förväntningar.

En viktig uppgift för skolledningen är att lyfta fram betydelsen av biblioteket i olika sammanhang. En annan är att göra en planering som omfattar alla på skolan.

– Alla elever ska möta bibliotekarien, säger Ellen Wahlqvist. Det gäller att hitta forum där jag når ut till alla, inte bara till dem som söker upp mig. Annars når vi ingen likvärdighet.

Årsvis planeras vilka arbetslag Ellen ska prioritera. Hon samarbetar också

nära med andra stödfunktioner som skolans kurator, speciallärare och specialpedagoger. Genom dem får hon också en koppling till elevhälsan.

Här kommer Ellens digitala kompetens till stor nytta.

– Jag jobbar mycket med elevernas digitala sociala relationer, berättar hon. Det kan gälla mobbning eller annan utsatthet på nätet.

Konflikter i sociala media uppstår oftast mellan barn som redan känner varandra.

– Nätet ger en förlängning av konflikter som redan finns. I samarbetet med kuratorn kan vi få en helhetsbild av vad som pågår.

Ellen Wahlqvist arbetar systematiskt med barnens digitala medvetenhet, från förskoleklass till sexan.

– Jag öppnar för samtal om vad de gör på nätet. Många barn är inte vana vid att vuxna frågar dem om det. Men vi bygger upp en relation som gör det naturligt att prata om det. ▶

”

Det gäller att hitta forum där jag når ut till alla, inte bara till dem som söker upp mig. Annars når vi ingen likvärdighet.”

– Det fungerar mycket bättre än att komma in när de är i 11–12-årsåldern och bara varna för alla faror...

Barn är ofta väldigt medvetna och kritiska, säger hon. När det gäller influencers, till exempel.

– Vi kan prata om varför de tror att hon visar upp just det där schampot. Många barn är medvetna om att det är reklam och sponsring som ligger bakom. Barn är ofta mer kritiska än många vuxna.

I den digitala kompetensen ingår också att lära sig sovra i flödet, skilja på fakta och åsikter och känna igen olika gener av information på nätet.

– Barn vill inte bli lurade, och de utvecklar strategier för att genomskåda sociala media. Vi behöver öppna för samtal om det och vägleda för att skapa en förståelse för vilka strategier som behövs och varför.

Det handlar också om riskmedvetenhet.

– Vi kollar till exempel polisens information, vad barnen kan göra om de hamnar i en obehaglig situation på nätet. Det är viktigt att de vet det.

Att utbilda i informationskompetens är något som lagts till i utbildningsplaner på senare år, men lärarna saknar fortfarande utbildning i informationsvetenskap. Och då behövs Ellen.

Hon behövs också som medpedagog i insatser för läsfrämjande och läsförståelse.

– Jag kommer in i helklass i alla årskurser och så delar vi upp i grupper efter behov. Jag har till exempel högläsning för yngre elever, och samtal där barnen kan uttrycka sina tankar kring vad de läst och koppla till egna upplevelser.

Hon ser också till att litteratur finns i klassrummen, nära eleverna.

– Böckerna ska finnas nära barnen, det ska vara lätt att hitta dem.

Hon har också den mer klassiska bibliotekarierollen att hålla koll på utgivningen av böcker och göra inköp utifrån vad som är aktuellt och relevant, kort sagt att ge eleverna tillgång till bra litteratur.

Det låter mycket...

– Men jag har bra förutsättningar som kan fokusera på en skola, avslutar Ellen. ●

Mersmak

Kolla in på instagram Ellens fem snabba tips om att undervisa om mediakompetens – sök på Lärarik.

Kolla också instagram för #fokusbibliotek

På förskolorna i Berga och Vimanshäll har många av barnen ett annat modersmål än svenska. Därför är språk högprioriterat och varje förskola i område Berga Vimanshäll har ett eget bibliotek.

”Högläsning ger barnen ett språkbad”

Många förskolor saknar ett eget bibliotek. I Berga och Vimanshäll finns det däremot ett bibliotek på varje förskola, för att främja barnens språkutveckling.

– På förskolan läggs grunden för det livslånga lärandet, därför måste språket vara en prioritet. Det är en grundförutsättning för allt, säger rektor Maria Trangius Griph. ►

TEXT & FOTO ZANDRA ERIKSHED

Mersmak

Boktips:

”Petter och hans fyra getter” av Einar Norelius. Den går aldrig ur tiden och funkar bra att dramatisera och sjunga kring.

”Dumma teckning!” Av Johanna Thydell och Emma Adbåge. Barnen känner igen sig och har egna erfarenheter av att jämföra sig.

”Dom som bestämmer” av Lisen Adbåge lär barnen normer och värden.

Fyraåriga David bläddrar bland böckerna i hyllan och plockar fram Petter och hans fyra getter.

– Det här är min favoritbok! säger han och sätter sig tillrätta i knäet hos barnskötare Ronja Vilhelmsson.

I biblioteket upplever både barn och personal en känsla av lugn och ro, som inte alltid finns på avdelningen.

– Vi märker att barnen vill gå till biblioteket och läsa mer än förut. Det gäller även personalen, vi hittar böcker lättare och miljön är trevlig att läsa i, säger förskollärare Siran Ghaderifar.

Till skillnad från på skolor finns det inget krav på att förskolor ska ha ett eget bibliotek. I delar av område Berga och Vimanshäll har många av barnen ett annat modersmål än svenska och därför är just språk och högläsning prioriterat.

– Vi vill möta upp, inspirera och få in läsandet även hos de minsta barnen. Det är viktigt, då böcker, läsande och sagoberättande ofta ersätts med skärmar i många hem, säger Maria.

Förskolan uppmuntrar även föräldrarna att läsa för sina barn hemma, även om de inte kan svenska.

– En del föräldrar är oroliga att de förvirrar barnen om de läser på sitt hemspråk, men tvärtom har barnen lättare att ta till sig svenskan om de först behärskar sitt modersmål. Språket behövs till allt; för att förstå matte, logiskt tänkande och utveckla fantasi, säger Siran.

Biblioteket ger bättre förutsättningar för att utveckla läsandet till boksamtal och språkstimulerande lekar, till exempel genom de färgglada språkpåsar, som förutom böcker även innehåller spel och dockor.

– Barnen väljer ett tema som de är intresserade av och lever sig in på ett annat sätt i sagan. Ibland spelar de upp handlingen med dockorna medan högläsningen pågår, säger Ronja.

Biträdande rektor Lotta Lassebro menar att högläsning är ett viktigt sätt att ge barnen ett språkbad.

– Det hjälper till att utveckla barnens ordförråd. Det är stort när ett

barn som har varit tyst plötsligt börjar prata efter en månad. Då ser vi progression i samtalet, säger Lotta.

Biblioteket har växt fram, sedan några av de fem förskolorna i området deltog i Projekt Förskolebibliotek för fyra år sedan. Som en följd av Coronakrisen har biblioteken i år fått en extra skjuts. När utbildningar inte har kunnat genomföras som vanligt, har pedagogerna utbildat sig genom att läsa extra mycket barnböcker och annan litteratur kopplat till områdets kvalitetsarbete.

– Det är viktigt att vi läser böckerna innan, så att vi kan förbereda frågor till barnen. Det gör det lättare att koppla läsningen till läroplanen och hjälper oss att referera till böckerna i pedagogisk syfte, säger Ronja. Böcker har noggrant valts ut utifrån koppling till förskolans läroplan, omsorg, fostran och lärande, normer och värden och barns delaktighet och inflytande samt utifrån diskrimineringsgrunderna. Urvalet har bland annat skett i samarbete med specialpedagog Åsa Carlsson-Bertilsson, som även leder områdets trygghetsarbete.

– Det är en rikedom att ha många olika böcker, säger Maria.

På alla avdelningar finns Kompisböcker, där varje saga är kopplad till trygghetsarbetet i området och till Barnkonventionen. Till böckerna hör även affischer och handdockor som tydliggör och gestaltar böckernas innebörd för barnen.

– De samtal som uppstår efter högläsningen är minst lika viktiga. Det är där vi hinner bearbeta frågorna och barnen får använda sin fantasi. Om en aktuell situation uppstår kan man läsa en bit i boken som barnen kan identifiera sig med och resonera kring det, säger Siran.

Nyligen hade förskolan Konstruktörs-gatan 29 insynsbesök med goda resultat:

”Personalen har ett medvetet förhållningssätt så att varje barn ges möjlighet att utveckla sitt/sina språk/modersmål i aktiviteter och rutinsituationer. Varje barn ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera, reflektera och förmedla upplevelser, erfarenheter och tankegångar.”

– Det bekräftar att vår personal gör ett fantastiskt jobb. Här finns goda växtmöjligheter – en bra jord! – för barnen, säger Maria. ●

Lovisa
Bergman

Fokusbibliotekarie
på Brunnbyskolan

Så mycket mer än böcker

Det finns många sätt att göra världen bättre på. Att få igång barns läslust och lära dem att tänka kritiskt är ett viktigt sådant.

– Det är underbart när eleverna förstår vilka värld som böckerna öppnar, säger fokusbibliotekarien Lovisa Bergman på Brunnbyskolan.

TEXT & FOTO ZANDRA ERIKSHED

”Välkommen till Lovisas bibliotek” står det på dörren, men som fokusbibliotekarie är Lovisa Bergman minst lika mycket ute i klassrummen som i det bokfyllda rummet. Till skillnad från en traditionell bibliotekarie ingår det i hennes uppdrag att även stötta lärarna i undervisning om källkritik, informationssökning samt vett och etikett på nätet. Många fokusbibliotekarier är liksom Lovisa dessutom duktiga på teknik och har i sin tjänst att vara skolans IKT-ansvariga.

– Att vara fokusbibliotekarie är ett mångsidigt framtidsyrke som det behövs ännu fler av, speciellt sedan den nya skollagen kom att alla skolor ska ha ett bibliotek.

Yrket passar Lovisa perfekt, som har ett stort intresse för såväl böcker som teknik. Hon har nytta av att själv ha varit i bokslukaråldern. Några av hennes första stora läsoplevelser var Godnatt mister Tom, Ulrike och kriget och I morgon när kriget kom.

– Jag känner igen mig när jag ser läslusten hos eleverna och rekommenderar ofta klassiker till barnen. Man ska inte hindras av att titlarna är gamla.

En av de stora utmaningarna med att få barnen att läsa är den stora konkurrensen från tekniken.

– Man får använda den till sin fördel, till exempel genom boktips på Ipad eller Polyglutt.

Hon berättar att många fokusbibliotek har en stor interaktiv tavla, för undervisning.

Ett annat sätt att väcka läslust är att introducera böcker genom ljudböcker och högläsning.

– Det är inte längre stigmatiserat att lyssna på böcker och det är jättebra för de barn som har svårt att läsa.

Hon berättar att hon nyligen satte Sofia Nordins bokserie En sekund i taget i händerna på alla femteklassare, efter att läraren hade läst första delen högt för dem. Det var så många som ville fortsätta med serien, att Lovisa

fick köpa in exemplar så att det skulle räcka till hela klassen.

– Den handlar om en dödlig feber som drar över världen. På grund av covid-19 var det enkelt för eleverna att relatera och bli engagerade. Men jag tror inte att lika många hade valt att fortsätta med serien om de inte först hade lyssnat på boken.

Ett annat trick är att rekommendera böcker som har filmatiserats, men att uppmuntra dem att läsa boken först.

– Det gör dem lättare att sälja in, speciellt till killar som är svårare att engagera och ofta väljer för enkla böcker. Allra helst ska man hitta en serie som de fastnar i. Många är intresserade av sanna berättelser, deckare eller fantasy.

Bokattack är ett annat knep, då Lovisa berättar om en handfull böcker på max en minut per bok. Eleverna får sedan med sig en affisch till klassrummet med bokomslagen på, som en visuell påminnelse om boktipsen.

Inför den obligatoriska Östgötaresan fick Lovisa en snilleblix. För att göra det till mer än en passiv busstur, blev eleverna tilldelade ett område var som de skulle skriva en faktatext om. På plats fick de sedan guida sina klasskamrater och berätta om Rökstenen, Omberg och Vadstena för varandra.

Full koll

Polyglutt är en digital bokhylla som tillhandahåller inlästa, bläddringsbara barnböcker för förskola, förskoleklass, åk 1–6 och särskolan. Alla böcker är inlästa på svenska och det finns ett stort antal böcker med ljud på andra språk, t.ex. arabiska, engelska, polska och somaliska. Det finns även böcker med svenskt teckenspråk, samt syntolkning.

Källa wikipedia

– Som fokusbibliotekarie är vi en enorm resurs på skolan för källkritik och informationssökning. Det är så viktig kunskap i dagens samhälle och kommer bara att bli allt viktigare, säger Lovisa Bergman som också är samordnare för fokusbibliotekarierna i kommunen.

På så vis lärde de sig såväl hur man skriver en faktatext som att söka information och öva sig på källkritik.

– De fick även öva sig på att tala inför grupp och att lyssna på varandra på ett uppmärksamt sätt. Det var ett jätteklart samarbete, där jag och lärarna kompletterade varandra jättebra! ●

Vi låter någon expert som är verksam inom vår organisation förklara temat.

Intervju
Christina
Haglund

Enhetschef

Satsning på fokusbibliotek skärper skolans informationskompetens

Alla elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek. Det kräver skollagen. Men den kräver inte att det ska finnas en utbildad bibliotekarie som ansvarar för skolbiblioteket. Här har Linköpings kommun gått längre med sin satsning på fokusbibliotek som innebär att en bibliotekarie anställs.

TEXT ANIKA AGEBJÖRN
FOTO LENNART LUNDWALL

Satsningen beslutades 2010 och var framsynt, konstaterar Christina Haglund, enhetschef för Resurs och stöd i kommunen.

– Det har ju hänt otroligt mycket som ställer stora krav på digital kompetens, informationssökning och källkritik.

I läroplanen lyfts skolbiblioteken fram när det gäller undervisningen i att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. Linköpings kommun har också som mål i sin biblioteksplan att elevernas läsförståelse och intresse för läsning ökar.

– Här kan en fackutbildad bibliotekarie göra stor skillnad.

Men det går inte av sig självt. Det räcker inte att bara anställa en bibliotekarie och tro att man har löst frågan. Det krävs också samverkan, att bibliotekarien integreras i skolans övriga verksamhet.

– Det handlar inte bara om att låna ut böcker, säger Christina Haglund, utan minst lika mycket om att vara ute i klassrummen och med i undervisningen.

Och här spelar rektor en avgörande roll. Från innevarande hösttermin, 2020, är rektor chef för skolbibliotekarierna. Det är rektors ansvar att underlätta samverkan mellan dem och den övriga pedagogiska personalen, understryker hon.

Kommunens satsning på fokusbibliotek innebär ekonomiskt stöd, både till att utrusta ett skolbibliotek och att anställa en bibliotekarie.

Och det kommer att bli ännu mer förmånligt från årsskiftet, berättar Christina Haglund. Skolorna kan ansöka om detta stöd själva eller tillsammans med en annan skola.

Viljeinriktningen är att alla elever ska få tillgång till en utbildad bibliotekarie.

Men, understryker hon, alla skolor, även de som inte satsar på fokusbibliotek, måste uppfylla kraven i läroplanen för grundskolan och i Linköpings kommuns biblioteksplan. Det innebär att skolbiblioteken måste ha en verksamhet som är integrerad i undervisningen, detta för att stärka elevernas språkliga förmåga och informationskompetens både digitalt och på annat sätt.

– De mål som finns gäller alla skolbibliotek.

Nu pågår en statlig utredning om skolbibliotekens roll som med stor sannolikhet kommer att skärpa kraven på dem, säger Christina Haglund.

– Jag tror den kommer att förstärka och tydliggöra det vi redan vill och gör i Linköping. Och det kan i sin tur underlätta för oss att befästa satsningen på fokusbibliotek. ●

Starkt samarbete mellan bibliotek och skolledning

– Vi har inte råd att vara utan ett skolbibliotek med en bibliotekarie. Det vore som att välja bort delar av elevens lärande som är grundläggande och svåra att nå på något annat sätt.

TEXT ANIKA AGEBJÖRN
FOTO ARENASKOLAN

O rden är Cecilia Perssons, rektor på Arenaskolan och tillsammans med fokusbibliotekarien Liselott Drejstam drivande i att sätta skolbiblioteket på den pedagogiska kartan, som en självklar och oundgänglig del i organisationen.

Deras samarbete inleddes 2010, när kommunen erbjöd skolorna att satsa på fokusbibliotek. Då arbetade de båda på Hjulsbroskolan, en F–6-skola.

– Vi gillade båda att prova nya saker, inte bara prata om dem utan verkligen testa, säger Cecilia. Och när man inte vet vägen så blir det inte alltid rätt. Men man måste ändå våga.

Och vägen, som hon beskriver den, går via lärarna.

– Lärarna måste känna till bibliotekariens kompetens och veta vad de kan få hjälp att samarbeta kring. Om de inte vet vad skolbiblioteket kan bidra med så är det förstås svårt att prioritera det.

– Mardrömmen är ju en bibliotekarie som sitter ensam inne i sitt bibliotek, och vi andra har ingen aning om vad hen gör.

På Arenaskolan fungerar det precis tvärtom. Liselott Drejstam tar initiativ och medverkar i en rad pedagogiska aktiviteter inom områdena Läs-

främjande och Medie- och informationskunnighet. Och rektor Cecilia Persson bygger, som hon själv säger, en organisation som stödjer samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie.

– Det ska vara enkelt att samverka, säger hon, och då gäller det att ge rätt förutsättningar, som att vi alla kan ses på samma tider, att Liselott når ut till alla, att hon självklart är med på ämnesmöten och löpande arbetsmöten.

Liselott är också med i skolans ledningsgrupp och dessutom finns en expertgrupp där hon samarbetar med tre lärare.

Som exempel på konkreta aktiviteter lyfter Liselott fram temat källkritik, så otroligt viktigt idag för den nya digitala generationen.

– I svenska för åttorna pratar jag om fake news, filterbubblor och hur man kan se om en nyhet är riktig eller inte. Vem är det som skriver? Var och när publicerades det först? Varför finns den här sidan, vilket syfte har den?

– Det här måste de klara av att se med all den information de får från alla håll. Och de blir också duktiga på det.

Inom området Läsfrämjande driver de projektet "Arenaskolan läser", där alla på skolan, inklusive personalen, läser samma text eller bok, diskuterar den och bjuder in författaren. Så gjorde de med boken "Stjärnlösa nätter" och hade författaren Arkan Asaad på besök. Det blev mycket populärt.

Lustfyllt engagemang och likvärdighet är de två ledorden för verksamheten med fokusbibliotek. Att uppmuntra tonåringar till att läsa är en utmaning, konstaterar Cecilia Persson. Skolan möter den med tävlingar och aktiviteter på en rad olika arenor som instagram, snapchat, och varför inte lappar med boktips på toalettdörrarna – men då ska de bytas ofta.

Eller ett pop-up-bibliotek.

– Ja, skrattar Cecilia, vi väntar inte på att eleverna ska komma till biblioteket, vi lurar dit dem. Så vi gjorde om kafét till ett bibliotek. Det var roligt!

Man kan också locka in eleverna i skolbiblioteket genom att låta dem

sitta där och ha lugna rastaktiviteter. Och när de har problem med sina I-pads söker de gärna upp Liselott, de vet att hon ofta kan hjälpa dem.

– Det viktiga är att de känner sig bekväma på biblioteket, säger Liselott. Ungdomar vill gärna läsa, men de behöver stötta.

Vilma Överström och Melker Öst-
ensson, båda elever i åttan, håller med.

– Här retar ingen dig för att du läser, tvärtom, vi ser upp till de som läser och som det går bra i skolan för, säger Vilma.

– Och det är enklare att komma igång och läsa när man får förslag på böcker, fortsätter Melker. Vi läser ofta på svenskan, och vi tipsar varandra också.

Båda konstaterar att det är roligt att läsa när man väl kommer in i en bok.

– Liselott kommer också ofta och hjälper oss med källkritik och läsning och det har vi nytta av i alla ämnen, tillägger Vilma.

Lärarna då?

De är tacksamma för att Liselott finns här, säger Cecilia Persson.

– Och att hon kan jobba med dessa områden som de inte är utbildade för men som lyfts fram i alla styrdokument, läroplanerna till exempel.

Liselott är också mentor för 15 elever i sjuan, något som ger henne en bättre chans att lära känns tonåringar och deras villkor.

Och slutligen: De utvärderar också. I minienkäter följer de upp olika aktiviteter för att få en bild av vad de gav för resultat för lärandet.

– Vi mäter intresset av att läsa före och efter aktiviteten, för att se om det har ökat, berättar Cecilia. Och oftast är det ju så. ●

 Full koll

I Linköping finns idag **20 st fokusbibliotek** på grundskolorna.

Läs mer om fokusbibliotek:

Litet bibliotek med stora ambitioner

TEXT BULLE DAVIDSSON
FOTO GABRIELLA HELMER
& CHRISTINA HOLMES

Biblioteket i Elsa Brändströms skola är endast 40 kvadratmeter, men verksamheten pågår överallt i huset. När Jesper Hausel började som bibliotekarie i höstas, undrade han hur det skulle gå att jobba med den lilla ytan. För honom har själva biblioteksrummet länge varit det centrala. Det visade sig snart att fokusbiblioteket är väl integrerat på skolan och Jesper jobbar mycket ute i klassrummen.

Som alla fokusbibliotekarier har Jesper som huvuduppgift att främja en god läsutveckling och arbeta med medie- och informationskunnighet, MIK.

– På båda dessa områden försöker jag visa på sammanhang. Det är inte min uppgift att sätta betyg, så jag har råd att stanna upp och hjälpa eleverna att vidga perspektiven.

Ett exempel är när de läser om första och andra världskriget.

– Där kan jag backa, samtala med eleverna om 1900-talet som period, och om vad Europa är, vilket långt ifrån alla har begrepp eller kunskaper om. Genom samtalet kan vi komma fram till rätt nivå där de har störst möjlighet att förstå vad de läser. Då jobbar jag både med läsningen och hur vi söker-och skaffar oss information på ett bra sätt.

– Vi har mycket duktiga lärare här på skolan och, när det fungerar som bäst, så jobbar vi fram ett upplägg tillsammans. Bland annat är förberedelseklassens lärare väldigt bra på att använda bildstöd, till exempel när det handlar om franska revolutionen och eleverna knappt kan ta till sig och uppfatta en tidslinje. Då kan foton och konstverk ge så mycket mer än en powerpointpresentation fullmatad med text, säger Jesper Hausel.

Han och lärarna har tillsammans olika läsgrupper, bland annat i förberedelseklasser med nyanlända elever.

– En del elever kommer in på biblioteket under lunchrasten för att lästräna.

Jesper Hausel

Fokusbibliotekarie

För mig handlar det också om att biblioteket är en öppen plats; att en elev kan sätta sig där och läsa vad hen vill utan att någon annan vet vad hen läser.

– Det finns en massa information på biblioteket och den ska komma alla till del, säger Jesper Hausel. Talar man inte så jättebra svenska ska man ändå kunna orientera sig när man kommer in. Därför ska vi göra en rockad bland hyllorna så att de lättlästa böckerna blir mer lättillgängliga, dels för fbk-eleverna, dels för den majoritet av de övriga eleverna som varken är vana läsare eller biblioteksbesökare.

Bland fokusbiblioteken finns planer på att använda nätet, både för lästips där eleverna till exempel kan lyssna till ett utdrag ur första kapitlet, och för en resursbank för pedagoger. Det skulle kunna bli en kanal som utgår från skolan, och som finns tillgänglig hela tiden och som man kan lita på.

Jesper Hausel slår ett slag för bildning, för demokrati och för att skolan ska ge eleverna en gemensam världsbild. Han ser det som en demokrati-fråga att främja elevernas läsande och hjälpa dem att växa i läsförståelse och därmed öka deras trygghet, inte minst i det stora informationsflödet. Där finns även grunden för MIK, menar Jesper Hausel.

– Många elever är duktiga på att ställa de vanliga källkritiska frågorna, men tillämpningen av källkritik i ett skarpt läge är ganska skral. Jag försöker till exempel förklara att deras kanske van-

ligaste källa, läraren, är en utbildad person som inte står och tycker saker utan vet vad hen pratar om. Jag berättar att det finns vissa webbsidor som vi kan lita på mer än andra, till exempel Sveriges television, Sveriges radio och uppslagsverk som Nationalencyklopedin.

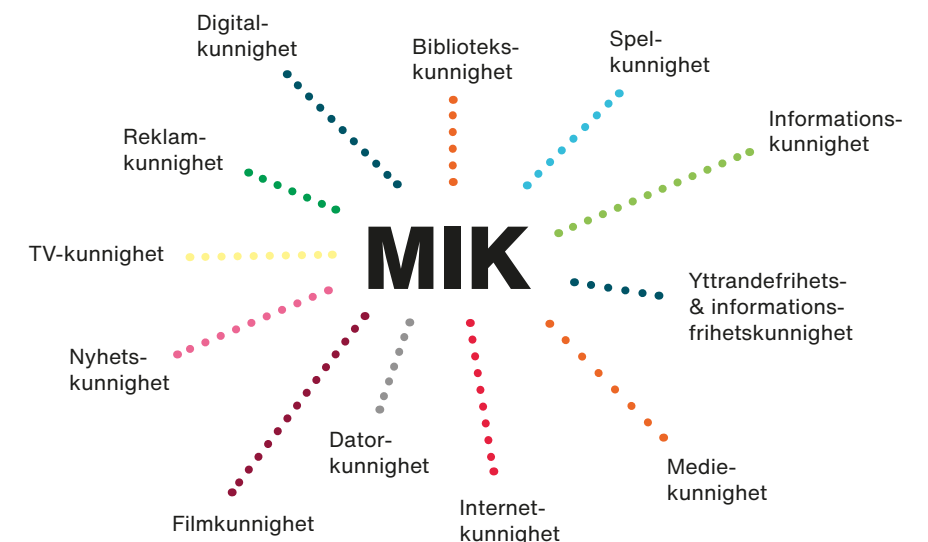
Jesper Hausel beskriver sitt uppdrag som fokusbibliotekarie så här:

– Det är stort och det spretar en del. Men, jag får ihop det med att fokusbiblioteken, genom att hjälpa eleverna att kunna läsa och få lust att läsa, också hjälper dem att utveckla sin informationskompetens. Jag tar också alltid med mig en bok att tipsa om oavsett ärende, och påminner om att biblioteket är öppet och gratis för alla. Alltid. ●

Full koll

Medie- och informationskunnighet (förkortning MIK) är ett samlingsbegrepp för de kompetenser som gör att människor kan hantera, värdera och analysera det informationsflöde som förekommer via olika medietyper.

Källa Wikipedia

Världsrekord i världs-klassiga skolbibliotek

TEXT LENNART LUNDWALL FOTO STINA GULLANDER

Vi har läst om det tidigare i år, att flera av Linköpings kommuns skolbibliotek fått utmärkelsen "Skolbibliotek i världsklass". En utmärkelse som delas ut årligen av fackförbundet DIK. I år blev det också världsrekord i antal. Hur är det möjligt? Lärarik ringde upp Mikael Nanfeldt som är utredare på DIK.

– Med en bra strategi och kunskap om skolbibliotekens och framförallt skolbibliotekariens roll, är det möjligt att slå världsrekord, säger Mikael Nanfeldt.

I Linköping har man förstått hur viktig skolbibliotekariens roll är och har där-

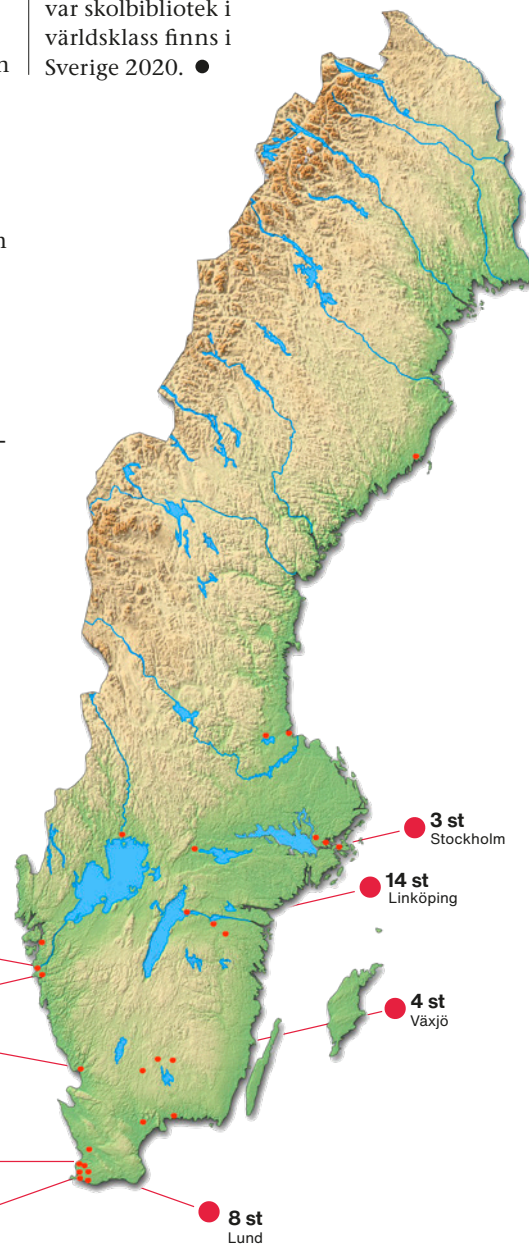
för med funktionen i skolans pedagogiska planering och i det systematiska kvalitetsarbetet. Det finns skolor som har ett rum fyllt med böcker och kallar det för bibliotek men tyvärr missar att också ha en klar och tydlig idé kring sitt skolbibliotek. Det måste ha en tydlig roll i den pedagogiska verksamheten och här är det den utbildade bibliotekarien som är den verkliga resursen snarare än biblioteket.

I Linköping har det också gjorts en satsning när det gäller fokusbibliotekarierna. Det är utbildade bibliotekarierna som är anställda på skolorna och blir på så sätt en självklar del i den pedagogiska planeringen och verksamheten.

I år fick 14 bibliotek i Linköping kvalitetsmärkningsen "Skolbibliotek i världsklass" vilket enligt Lärarik efter-

forskningar borde vara världsrekord. På kartan intill kan ni se var skolbibliotek i världsklass finns i Sverige 2020. ●

Mikael Nanfeldt
Utredare på DIK

Kvalitetsmärkta "Skolbibliotek i världsklass" i Sverige

● Städer med fler än ett bibliotek i världsklass

Städer med ett bibliotek i världsklass:
Alvesta, Burlöv, Gävle, Karlshamn, Karlstad, Kristinestad, Motala, Nacka, Sandviken, Spånga, Staffanstorps, Stenungsund, Trelleborg, Vellinge, Umeå, Åtvidaberg, Älmhult, Örebro

Linköpings Skolbibliotek i världsklass:

Arenaskolan, Bäcksolan, Ekholmsskolan, Ekkälleskolan, Elsa Brändströms skola, Slestadsskolan/Sjukhuskolan, Himnaskolan, Ljung och Ljungsbroskolan, Malmslättsskolan, Kärna, Nygårdsskolan, Skäggetorpsskolan 7-9, T1-skolorna, Vallastadens fokusbibliotek, Vikingstad skola

Full koll

DIK är ett fackförbund för alla som arbetar eller studerar inom kultur, kommunikation och kreativ sektor. DIK har fler än 20 000 medlemmar runt om i landet och ingår i Saco, Sveriges akademikers centralorganisation. DIK är partipolitiskt obundet.

Mersmak

Läs mer om bibliotek i världsklass:

Reviderade kursplaner ska ge lärarna större professionell frihet

Den perfekta kursplanen finns inte, men det är bra om läraren får en professionell frihet att utöva sitt yrke. Det menar Jessica Jarhall, som deltagit i arbetet med Skolverkets reviderade kursplaner som börjar gälla den 1 juli 2021.

TEXT CHRISTEL VALSINGER FOTO SELFIE

Jessica Jarhall är undervisningsråd vid Skolverket, men var tidigare lektor vid utbildningsförvaltningen i Linköpings kommun. Förra året satt hon i Skolverkets expertgrupp för samhällsorienterande ämnen, under revideringen av kursplanerna. Även vid den förra reformen, LGR11, satt hon med som expert – då i ämnet historia.

Den nya revideringen initierades av Skolverket själva och målet har varit att göra kursplanerna till ett bättre arbetsverktyg för lärarna. "Ämnets syfte och centrala innehåll ska få ett tydligare fokus i undervisningen och kunskapskraven ska bli ett bättre stöd när lärarna sätter betyg", skriver Skolverket på sin hemsida.

En kritik som framförts mot de tidigare kursplanerna är att de lagt för stor vikt vid förmågan att resonera och analysera, redan vid låg ålder. I de nya skrivningarna betonas faktakunskaper mer.

En annan viktig punkt i de nya kursplanerna är att man minskat omfattningen av det centrala innehållet och istället gjort det mer konkret och ämnes specifikt. Kunskapskraven har dessutom blivit mindre detaljerade. Lärarna ska ha större frihet att själva göra en professionell bedömning utifrån den undervisning som man bedrivit.

En viktig del av arbetet har varit att se till att revideringen är förankrad i lärarkåren.

– Lärare fick tycka till om alla ämnen under remissperioden. Vi som arbetade med SO-ämnen arbetade också nära en grupp lärare för att inhämta mer fördjupade synpunkter på de olika förslag vi skrev under arbetets gång, säger Jessica Jarhall.

Någon perfekt kursplan finns inte, menar hon. Men det är bra om läraren har en professionell frihet.

– En frihet att förstå vad som är viktigast i mitt ämne och hur jag ska lära ut det till mina elever. Det ställer dock krav på att vi har utbildade lärare, som kan sitt ämne. Det kan bli en liten utmaning framöver, vi har ju lärarbrist. – Samtidigt är det en möjlighet.

Vi har haft nuvarande kursplaner i nästan tio år. Lärarna har byggt upp en bra planering och undervisning och det ska de fortsätta med. Men det kan vara bra att gå in igen och se vad undervisningen syftar till. Det kan utveckla den.

Det första förslaget till revidering fick mycket uppmärksamhet i media, bland annat för skrivningen att antiken skulle strykas ur historieundervisningen.

När diskussionens vågor gick höga var Jessica Jarhall inte kvar på Skolverket, men hon menar att alla kursplaner är en kompromissprodukt.

– Få har något emot att undervisa om antiken men givet den tid man har och en historia som växer hela tiden, finns

Jessica Jarhall,
undervisningsråd vid Skolverket

”

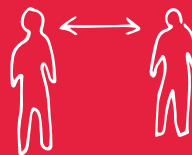
Lärarna måste ha en frihet att bygga sin undervisning tillsammans med elever, kollegor, skola och det man ser är bäst själv.”

en frustration. Man måste fundera på vad kan vi lägga tid på. Det gör lärare också, de är ofta väldigt rationella.

Antiken återinfördes i kursplanen efter kritiken, men regeringen har tillsatt en översyn av timplanerna för hela grundskolan. Det kan resultera i att något av SO-ämnena får fler timmar.

Generellt tror Jessica Jarhall att de nya kursplanerna ger klart bättre förutsättningar för undervisningen, men det finns också utmaningar.

– Det kan bli en diskussion om likvärdighet. En del lärare vill ha formulerat i detalj vad eleverna ska kunna, något vi menar inte är eftersträvansvärt. Lärarna måste ha en frihet att bygga sin undervisning tillsammans med elever, kollegor, skola och det man ser är bäst själv. Man måste också våga prova nya saker. Det är ju en tjuvning med läraryrket, att få utveckla sitt ämne och bygga upp undervisningen. ●

En annorlunda vår och höst – pandemin fortsätter

TEXT YLVA ELOFSSON FOTO LENNART LUNDWALL

År 2020 närmar sig slutet, ett år som inte liknar något vi upplevt tidigare. Vi har lärt oss tvätta händerna på rätt sätt, hålla ”corona-avstånd” och framförallt att både möten och undervisning kan hållas via digitala kanaler.

Skolan har varit i fokus från det pandemin bröt ut på allvar i början av mars. Det beror förstås på att förskolan och skolan är förutsättningen för att samhället i övrigt ska fungera. Åsa Strömberg är elevhälsochef inom för- och grundskolan. Under pandemin har hennes roll blivit den självklara länken mellan förvaltningen och ansvariga myndigheter som Region Östergötland och Folkhälsomyndigheten. Det är hon som hjälper skolverksamheterna att navigera och kommunicera rätt saker under pandemin.

Men det arbetet gör hon inte ensam. Hela året har det gjorts ett fantastiskt arbete runt om på Linköpings förskolor, skolor och gymnasier för att hålla verksamheterna igång.

– Från första dagen av pandemin har arbetet med riktlinjer, anpassningar för att dämpa smittspridning och oro rullat på väl. Alla har varit på tå och samarbetat och fortsätter envetet att göra så, säger Åsa Strömberg, elevhälsochef.

Utmaningen är att som rektor och chef leda verksamheterna i den föränderliga värld som hela samhället befinner sig i. Nya rön kommer, nya riktlinjer börjar gälla. Alla i nivåer i organisationen upplever ett ökat tryck från olika håll.

– Rektorer, förskolans och skolans personal, alla möter medarbetare och vårdnadshavare

och inte minst barn och elever som har sin oro, sina frågor och krav. Det ställer höga krav på att den information och instruktion som kommer är snabb, rätt och når fram, säger Åsa Strömberg.

Åsa Strömberg
Enhetschef för elevhälsan

Den stora oron på förskolor och skolor har varit, och är kanske fortfarande att man på förskola/skola inte kan följa Folkhälsomyndighetens allmänna rekommendationerna om avstånd och distansarbete.

– Det Folkhälsomyndigheten skriver när det gäller alla skolformer är att ungas möjlighet till utbildning ska balanseras mot smittskyddsåtgärderna, säger Åsa Strömberg. Det betyder att skolorna ska vidta de åtgärder som är möjliga. På en förskola går det inte att få barnen att hålla avstånd, man får göra det som går, helt enkelt.

Åsa Strömberg ser att det arbete som görs och har gjorts har verkligen gjort skillnad. När den här artikeln skrivs har det bara förekommit enstaka smittoutbrott i verksamheten. Folkhälsomyndighetens båda studier om Covid-19 hos barn och unga har ännu så länge visat sig stämna med verkligheten. Barn och unga upp till 19 år är inte smittdrivande och lärare inom skolverksamheten drabbas inte i högre omfattning av Covid-19 än andra yrkesgrupper.

– Vi gör det här tillsammans, avslutar Åsa Strömberg. Även om vi förhoppningsvis snart får ett vaccin tar det lång tid innan vi kan slappna av. Men det kommer bara vi fortsätter att hålla i och hålla ut. Tvätta händerna. Och kanske det allra viktigaste; stanna hemma när du är sjuk, även om du bara har milda symtom. Det gäller barn som vuxna! ●

